

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Силвия Трифонова Трифонова-Праматарова, Университет за национално и световно стопанство (УНСС), София

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор” в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма “Финанси, застраховане и осигуряване”, Университет по застраховане и финанси (УЗФ), София

Автор: Татяна Ацковска, докторант на самостоятелна подготовка

Тема: „Финансови аспекти на тенденциите в строителството”

1. Общо описание на представените материали

Със Заповед № 155/20.05.2025 г. на Ректора на Университета по застраховане и финанси чл.-кор. проф. д.ю.н Борис Велчев, съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедурата за защита на дисертация на тема „Финансови аспекти на тенденциите в строителството“ за придобиване на образователната и научна степен (ОНС) „доктор” в Област на висше образование 3. Социални, икономически и правни науки, професионално направление 3.8 Икономика, докторска програма „Финанси, застраховане и осигуряване”. Автор на дисертационния труд е Татяна Ацковска, докторант на самостоятелна подготовка. Научен ръководител е проф. д-р Станислав Димитров.

С решение на научното жури на първото му заседание съм определена за изготвяне на становище на трудовете на кандидата в рамките на настоящата процедура.

Материалите, представени от ВУЗФ, включват всички необходими документи за процедурата, а именно: дисертационен труд на английски; автореферат на дисертационния труд на английски език и на български език; декларация за оригиналност и достоверност; справка за изпълнението на минималните национални изисквания за придобиване на ОНС „доктор“; списък на публикациите по темата на дисертационния труд; копия на публикациите по темата на дисертационния труд; резюмета на публикациите по темата на дисертационния труд на български и на английски; автобиография.

2. Кратка биографична информация на кандидата

Татяна Ацковска придобива магистърска степен през 2005 г. в Икономическия институт на Университет „Св. Св. Кирил и Методий“, Скопие, Република Северна Македония. Тя е заемала финансови управленски позиции в продължение на повече от 20 години като финансов експерт и директор в строителния и производствения сектор. В момента тя заема длъжността финансов

директор (CFO) в „Карпош“ АД Скопие, Република Северна Македонија – водеща строителна компания в строителството на различни видове строителни обекти и в производството на строителни материали и сглобяеми бетонни елементи. Ацковска е завършила множество професионални курсове по финанси и счетоводство, и преподава в Академията за банково дело и информационни технологии (АБИТ). Тя е член на различни научни и консултантски проекти и е лектор на научни и бизнес форуми.

3. Актуалност на темата и уместност на целите и задачите

Темата на дисертационния труд на Татяна Ацковска е много актуална и значима за съвременната икономика предвид на бурното развитие на строителния сектор не само в Република Северна Македонија, но и в България и в целия Европейски съюз. В труда е изследвано влиянието на икономическата криза от 2008 г. и ефекта от пандемията от COVID-19 върху приноса на строителната индустрия към БВП и нейната икономическа стабилност чрез сравнителни данни за периода 2010–2021 г. Разглеждат се и т.нар. джойнт венчъри, които все още са относително неизследван обект в нашата научна практика. Анализират се развитието и текущите тенденции в строителния сектор в избрани страни от Югоизточна Европа, с акцент върху регионалното въздействие върху БВП, заетостта и инфраструктурните перспективи.

Целта на дисертационния труд е да анализира финансовите аспекти на тенденциите в строителната индустрия, с фокус върху нейната макроикономическа роля, стратегиите за интернационализация, практиките за вътрешно финансово управление и финансовото представяне. Изследването има за цел да оцени как ефективното финансово планиране и анализ допринасят за конкурентоспособността, устойчивостта и дългосрочното развитие на строителните компании. Целта на дисертационния труд е декомпозирана в 9 изследователски задачи на труда.

4. Познаване на проблема

Докторантката е много добре запозната с проблема на дисертационното изследване. За това допринася и нейният богат практически финансов опит.

Правилно са дефинирани обект и предмет на изследване, изследователска теза и ограничения на изследването.

Обект на изследване строителният сектор като съществен компонент на националните и глобалните икономически системи, със специално внимание към неговите структурни характеристики, икономически принос и потенциал за развитие.

Предмет на изследване е финансовото измерение на строителния сектор, анализирано през четири взаимосвързани перспективи: 1/ Структурни и икономически характеристики на строителната индустрия, включително нейната връзка с БВП, заетостта, капиталовите

инвестиции и влиянието ѝ върху икономическите цикли както в развити, така и в развиващи се икономики. 2/ Стратегии за разширяване на строителните компании на международните пазари, включително ролята на договорите по стандартите на Международната федерация по консултантски инженеринг (FIDIC) – финансови инструменти за управление на риска, и на механизмите за навлизане на пазара като съвместни предприятия – джойнт венчъри (JV), сливания и придобивания (M&A) и публично-частни партньорства (ПЧП). 3/ Системи за финансово управление в строителните компании с фокус върху тяхната организация, функции по планиране, счетоводни практики, вътрешен финансов контрол и прилагането на международни стандарти за финансово отчитане. 4/ Анализ на финансовите резултати чрез счетоводни баланси, отчети за приходи и разходи, финансови коефициенти и специфични за строителството показатели, с акцент върху оценката на стабилността на компанията, ликвидността и ефективността на инвестициите.

Изследователската теза на труда е, че активното, стратегически ориентирано и аналитично подпомогнато финансово управление допринася съществено за дългосрочната устойчивост, оперативната стабилност и международната конкурентоспособност на строителните компании. Докторантката демонстрира умения за провеждане на самостоятелно научно изследване с практическа приложимост.

5. Методология на изследването

За изпълнение на целта и задачите на дисертационния труд са използвани разнообразни научноизследователски методи, които спомагат за доказване на основните тези на докторантката. Методологията включва теоретико-методологичен анализ, сравнителен анализ, преглед на литературни източници по проблемите на изследването, метод на анализа и синтез, сравнителен метод, метод на индукция и дедукция, дескриптивен анализ, количествен статистически метод, интердисциплинарен подход, системен подход, графичен и табличен анализ, и др.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е с обем от 247 страници, с основен текст 239 страници, структуриран е в увод, изложение в четири глави, заключение, научни приноси, използвана литература и приложение в обем на 8 стр. Първа глава включва шест подраздела, втора глава – четири, трета – четири, а четвърта глава – седем подраздела. В труда са представени общо 31 таблици, 22 графики и 18 фигури.

Списъкът с информационни източници включва 95 източника на английски, български, македонски и сръбски език, както и 54 уебсайта.

Първа глава на труда е посветена на анализа на характеристиките и спецификите на строителния сектор. В тази глава е разгледана глобалната строителна индустрия чрез анализ на нейните икономически, структурни и регионални характеристики и въздействието ѝ върху икономическия растеж. Специално внимание се отделя на строителния сектор в Югоизточна Европа, като се акцентира върху историческите тенденции, настоящото икономическо състояние и приноса на сектора към БВП и заетостта в региона. Фокусът е върху анализа на пазарната динамика на строителната индустрия и стратегическите последици от финансовото управление. Изводите потвърждават централната теза на дисертацията, че активното, стратегически ориентирано и аналитично обосновано финансово управление е от съществено значение за дългосрочната устойчивост, оперативната стабилност и международната конкурентоспособност на строителните компании.

Втора глава на труда е посветена на анализа на изследва как фирмите адаптират своите финансови структури, договорни практики и стратегии за управление на риска, за да оперират успешно извън националните граници. Специално внимание се отделя на ролята на договорите по FIDIC, инструментите за намаляване на финансовия риск, джойнт венчърите, сливанията и придобиванията (M&A), както и публично-частните партньорства (ПЧП) като средства за улесняване на глобалната експанзия. Изследват се процесите на интернационализация на строителните компании, рисковете и инструментите, свързани с глобалните операции, както и стратегическите рамки, които подпомагат навлизането на чужди пазари. Изводите потвърждават, че в глобализирана и все по-сложна бизнес среда, устойчивата експанзия на строителните фирми изисква не само технически капацитет, но и структурирано управление на финансовия риск, институционализирани договорни практики и иновативни стратегии за навлизане на пазари.

Третата глава на дисертацията е посветена на изследването на вътрешните системи за финансово управление на строителните компании, като са посочени техните организационни структури, счетоводни практики, процеси на бюджетиране, механизми за контрол на ликвидността и дейности по финансово планиране. Докторантката изследва как рамките за финансово управление, подкрепени от международните счетоводни стандарти (IFRS, GAAP) и технологични инструменти като ERP системи, допринасят за прозрачно отчитане, информирано вземане на решения и стратегическо разпределение на ресурсите. Особено внимание се обръща на управлението на паричните потоци, оптимизацията на капиталовата структура и финансовото прогнозиране като елементи, необходими за поддържане на корпоративната стабилност по време на изпълнение на проекти и при пазарни колебания.

В четвъртата глава на дисертацията е направен цялостен финансов анализ на строителна компания. Използвани са както конвенционални, така и специфични за строителството

финансови индикатори, за да се оцени финансовото здраве, оперативната ефективност и стратегическата устойчивост. Разгледана е критичната роля на финансовите отчети, рентабилността, ликвидността, ефективността, коефициентите на платежоспособност, паричните потоци и специализирани проектни индикатори за отразяване на уникалната финансова динамика на строителните предприятия. Приложен е сравнителен анализ на две реални компании (Stanilov LTD и Trace Group Hold PLC), и практическо приложение в хипотетични сценарии, за да се покаже как ефективните практики на финансово управление разграничават компаниите, които постигат стабилност и растеж, от тези, изправени пред финансови затруднения.

В Заключението на труда е направен цялостен синтез на резултатите от изследването, очертани са основните научни и практически приноси и са формулирани крайните изводи, произтичащи от проучването.

7. Научни приноси и значение на резултатите от изследването за науката и практиката

Приносите на дисертационния труд на Татяна Ацковска са формулирани в автореферата. Аз напълно съм съгласна с формулираните научни и научно-приложни приноси на труда. Специално бих изтъкнала следните научни и научно-приложни приноси:

1. Обогаляване на съществуващите знания относно прилагането на принципите на финансовото управление в дейността на строителни компании при планиране на проекти и при разширяване на международните пазари чрез договори по FIDIC – инструменти за намаляване на финансовия риск, джойнт венчъри, сливания и придобивания (M&A) и публично-частни партньорства (ПЧП).
2. Прилагане на холистичен анализ на финансовото управление в строителния сектор, чрез който се разширява разбирането за това как стратегическото финансово планиране, процесите на интернационализация и вътрешната финансова организация влияят върху стабилността и конкурентоспособността на компаниите.
3. Разширяване на теоретичното познание за финансовото управление в строителството чрез интеграция на традиционен финансов анализ със специфични за сектора показатели, съобразени с особеностите на строителната дейност.
4. Изграждане на структурирана рамка за прилагане на строително-специфични коефициенти (напр. коефициент на завършеност на проекта, коефициент на назавършени поръчки, коефициент на финансово излагане), които позволяват по-задълбочена оценка на финансовото състояние на проектно-ориентирани компании. Този принос има значение от методологична гледна точка както за научната теория, така и за професионалната практика.

5. Прилагане на многостепенен аналитичен подход, който съчетава макроикономически, стратегически, организационни и финансови перспективи – предоставяйки модел за бъдещи интердисциплинарни изследвания в икономиката на строителния сектор.
6. Апробиране на приложението на сравнителен казусен анализ, базиран на финансови данни от реални компании за период от пет години, демонстрирайки възпроизводим подход за анализ на финансовото представяне в проекти-интензивни отрасли.

8. Оценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантката е представила 3 научни публикации по темата на дисертацията, които са под формата на 1 статия, публикувана в списание VUZF Review, том 8, бр. 3, 2023, с. 4–17, (нереферирано списание с научно рецензиране) и 2 доклада, представени съответно на Годишна парична и икономическа научна конференция: ИНФЛАЦИЯ 2022 – ОБСТОЯТЕЛСТВА, ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА, ВЪЗДЕЙСТВИЕ, 18–20 септември 2023 г., София, организирана от Изследователски паричен център и Институт по икономика и политика към УНСС и към конференция „Синергия между архитектура и строителство – SINARG 2023“, 14–15 септември 2023 г., организирана от Факултета по строителство и архитектура, Университет в Ниш, Сръбска академия на науките и изкуствата – клон в Ниш и Отделение за технически науки. И трите научни публикации са самостоятелни. Налице е съответствие между научните публикации и темата на дисертацията на докторантката.

9. Оценка на съответствието с националните минимални изисквания

Справката за изпълнението на минималните национални изисквания за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.8. Икономика, показва, че представените от докторантката Татяна Ацковска публикации формират 80 точки.

10. Лично участие на кандидата

Считам, че дисертацията е дело на самата докторантка. Трудът показва много високо ниво на аналитичност и задълбоченост на докторантката.

11. Автореферат

Авторефератът е в общ обем от 34 стр. и отговаря напълно на структурата и съдържанието на дисертационния труд.

12. Критични бележки, въпроси и препоръки

Критични бележки и препоръки към дисертационния труд на Татяна Ацковска по същество нямам. Единствената ми препоръка е докторантката да се насочи към научни публикации в световните бази Scopus и Web of Science с цел по-голяма разпознаваемост и публичност на научните ѝ изследвания и резултати сред световната академична общност.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на тема „Финансови аспекти на тенденциите в строителството”, с автор Татяна Ацковска, е задълбочено изследване на тази проблематика. Представените материали са съобразени с изискванията на Закона за развитие на академичните кадри в Република България (ЗРАСРБ) и Наредбата за прилагане на ЗРАСРБ, както и Наредбата за прием и обучение на докторанти в Университета по застраховане и финанси. Дисертационният труд съдържа научни и научно-приложни приноси, и показва уменията и качествата на авторката Татяна Ацковска за провеждане на самостоятелни научни изследвания.

Въз основа на това давам положителна оценка на научните изследвания, представени в горепосочения рецензиран дисертационен труд и автореферат, и предлагам на уважаемите членове на научното жури да присъдят на Татяна Ацковска образователната и научна степен „доктор” в област на висшето образование 3. Социални, икономически и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Финанси, застраховане и осигуряване”, Университет по застраховане и финанси, София.

19.06.2025 г.

София

Автор на становището:

(проф. д-р Силвия Трифонова-Праматарова)